

Griežu skaits Latvijā pēdējos 5 gados strauji samazinās

PĀRSKATS PAR NAKTSPUTNU MONITORINGU LATVIJĀ 2020. GADĀ

OSKARS KEIŠS,
oskars.keiss@lu.lv

Labā ziņa bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā ir Eiropas Savienības 2019. gadā pasludinātais zaļais kurss (Green Deal), bet sliktā ziņa – ka, atstājot visu kā līdz šim, bioloģiskā daudzveidība turpinās samazināties, un, lai to mainītu, nepieciešamas daudzpusējas pārmaiņas (Leclère et al. 2020). Protams, lauksaimniecības intensifikācija atstāj iespaidu uz bioloģisko daudzveidību ne tikai Eiropas Savienībā, bet arī visā pasaulē (Zabel et al. 2019).

Bioloģiskās daudzveidības samazināšanās cēlonis lauku ainavā jau izsenis ir lauksaimniecības industrializācija. Pirmie pētījumi par to, ka griezēs 19. gadsimta beigās sākušās izzust tieši mehānisko plaujmašīnu ieviešanas dēļ, ir atrodami Anglijā (Norris 1947), taču lauksaimniecības intensifikācija negatīvi, visticamāk, ietekmē visas dzīvo organismu grupas un arī mūsdienās, piemēram, tauriņus (Habel et al. 2019) un pelēkos zaķus (Langhammer, Grimm 2020).

2020. gada nogalē Eiropas Savienības parlamentā notika asas debātes par jauno kopējo lauksaimniecības politiku (jeb CAP – *Common Agricultural Policy*) periodam līdz 2027. gadam. Diemžēl, neskatoties uz ES zaļo kursu, praksē priekšlikumi, kas vērsti uz bioloģiskās daudzveidības aizsardzību, neguva atbalstu. Tā tas dalībvalstīs ir bijis arī līdz šim (piemēram, Slovēnijā: Šumrada et al. 2020). Jaunā kopējā lauksaimniecības politika patlaban – 2021. gada jūnijā – vēl nav galīgi pieņemta, taču gaidāmais Eiropas Parlamenta lēmums ir tikai formāls, ja nu vienīgi Eiropas Komisija

neatsauc jau pieņemto priekšlikumu. Vērojot lielsaimnieku lobiju darbību Eiropas Savienības kuluāros, es atceros teicienu, ko piedēvē indiāņiem – “Vai tiešām tikai tad, kad visi koki būs nocirsti, visas upes izsīkušas un visi dzīvnieki nogalināti, jūs sapratīsiet, ka naudu nevar ēst?”

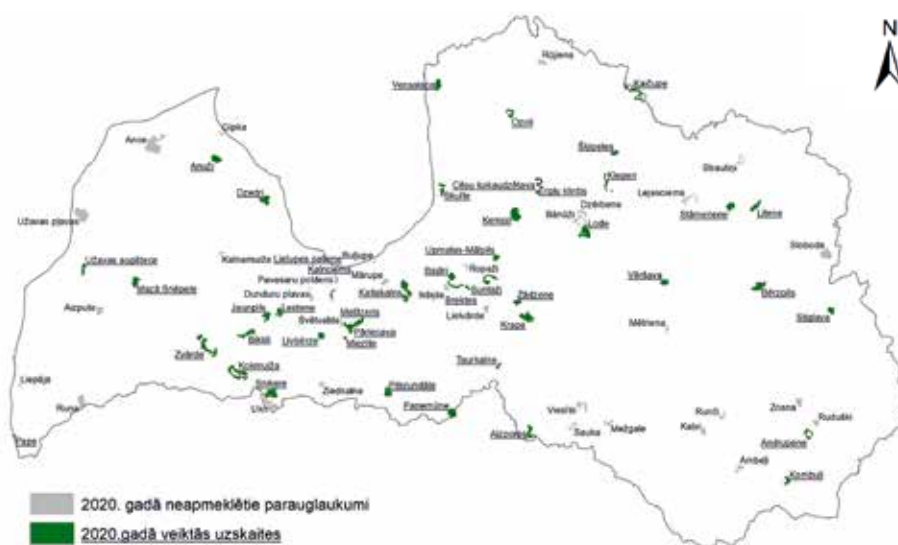
Šis ir kārtējais pārskats par naktsputnu monitoringu lauku ainavā Latvijā 2020. gadā. Šajā pētījumā ir iekļauti dati, kas ievākti 2006.–2020. gadā, griezes monitoringam Latvijā 2020. gada vasara bija jau 32. sezona. Tādējādi – šis ir viens no vecākajiem sabiedriskās zinātnes paraugiem Latvijā, kas iegūst arvien lielāku nozīmi gan Eiropā, gan pasaulē (Greenwood 2007).

Materiāls un metodes

Lauku pētījumu metodes ir sīki aprakstītas jau iepriekš (Keišs 2013). Šīs metodes apraksts ir pieejams arī tīmeklī, Latvijas Ornitoloģijas biedrības mājaslapā.

Tā kā uzskaites dažādos parauglaukumos tika veiktas ar neregulāriem pārtraukumiem, tad, lai izvērtētu griežu populācijas skaita attīstības tendences un novērtētu parauglaukumos notikušās biotopu izmaiņas, tika lietota monitoringa datu apstrādes programmas TRIM (*TREnds and Indeces for Monitoring data*) 3. versija (Pannekoek, van Strien 2001). Nīderlandes Statistikas biroja zinātnieki ir radījuši šo programmu tieši putnu monitoringa datu apstrādei, to iesaka Eiropas Putnu uzskaišu padome (*EBCC – European Bird Census Council*), un tā tiek plaši izmantota Eiropā (Gregory et al. 2019).

Pēc iepriekš minētajiem TRIM programmas nosacījumiem, gadskārtējo TRIM indeksu aprēķināšanā var izmantot tikai to parauglaukumu datus, kuros uzskaites ir veiktas vismaz divus gadus. Pēc 2020. gada sezonas griezei šādu parauglaukumu skaits periodā no 1989. līdz 2020. gadam

1. ATTĒLS. Griežu uzskaišu parauglaukumi Latvijā 2020. gadā.

FIGURE 1. Corncrake census plots in Latvia in 2020.

sasniedza 77, kopā šajā 32 gadu periodā griežu uzskaites veiktas 84 parauglaukumos (tātad – 7 vietās uzskaites veiktas tikai vienu gadu). 2020. gadā četri parauglaukumi tika iekārtoti no jauna un uzskaites tajos notika pirmo gadu.

Rezultāti un analīze

Naktspuṭnu uzskaites Latvijā 2020. gadā ir veiktas 45 parauglaukumos (1. attēls). Četros no tiem uzskaitītas tikai griezes, bet divos – tikai griezes un lakstīgalas, vēl vienā – tikai griezes un paipalas, un vēl vienā – griezes, paipalas un lakstīgalas (1. tabula). Atlikušajos 37 maršrutos teorētiski reģistrētas visas dzirdamās sugas, taču tas atkarīgs no brīvprātīgo novērotāju kvalifikācijas, piemēram, maršrutos, kuros nav konstatētas dažas parastas sugas, tās, visticamāk, nav atpazītas.

Foto: Rolands Linejs

Aizvien biežāk sastopamie rapšu lauki nav tie labākie puṭnu ligzdošanai.

1. TABULA. Naktspuṭnu uzskaišu maršrutos 2020. gadā konstatētās sugas.

TABLE 1. Recorded species of 2020 for nocturnal bird census.

Nr.p.k. No.	Suga Species	Konstatēta I vai II uzskaitē Species recorded	Kopējais maršrutu skaits* Total plots*
1.	Grieze <i>Crex crex</i>	39	45
2.	Lakstīgala <i>Luscinia luscinia</i>	32	40
3.	Purva ņauķis <i>Acrocephalus palustris</i>	29	37
4.	Kārķļu ņauķis <i>Locustella naevia</i>	25	37
5.	Ceru ņauķis <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	23	37
6.	Krūmu ņauķis <i>Acrocephalus dumetorum</i>	19	37
7.	Upes ņauķis <i>Locustella fluviatilis</i>	19	37
8.	Sloka <i>Scolopax rusticola</i>	18	37
9.	Meža pūce <i>Strix aluco</i>	17	37
10.	Ausainā pūce <i>Asio otus</i>	13	37
11.	Niedru strazds <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	11	37
12.	Paipala <i>Coturnix coturnix</i>	9	39
13.	Lēlis <i>Caprimulgus europaeus</i>	9	37
14.	Seivi ņauķis <i>Locustella luscinioidea</i>	6	37
15.	Ķivīte <i>Vanellus vanellus</i>	6	37
16.	Ormanītis <i>Porzana porzana</i>	5	37
17.	Ezera ņauķis <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	4	37
18.	Mērkaziņa <i>Gallinago gallinago</i>	3	37
19.	Lielais dumpis <i>Botaurus stellaris</i>	3	37
20.	Dzeguze <i>Cuculus canorus</i>	3	37
21.	Sila cirulis <i>Lullula arborea</i>	2	37
22.	Melnais mežastrazds <i>Turdus merula</i>	2	37
23.	Dziedātājstrazds <i>Turdus philomelos</i>	2	37
24.	Baltais stārķis <i>Ciconia ciconia</i>	1	37
25.	Mazais dumpis <i>Ixobrychus minutus</i>	1	37
26.	Bezdelīgu piekūns <i>Falco subbuteo</i>	1	37
27.	Laukirbe <i>Perdix perdix</i>	1	37
28.	Dumbrcālis <i>Rallus aquaticus</i>	1	37
29.	Ūdensvistiņa <i>Gallinula chloropus</i>	1	37
30.	Dzērve <i>Grus grus</i>	1	37
31.	Kuitala <i>Numenius arquata</i>	1	37
32.	Dzeltenais tārtiņš <i>Pluvialis apricaria</i>	1	37
33.	Purva tilbīte <i>Tringa glareola</i>	1	37
34.	Meža tilbīte <i>Tringa ochropus</i>	1	37
35.	Upes tilbīte <i>Actitis hypoleucos</i>	1	37
36.	Urālpūce <i>Strix uralensis</i>	1	37
37.	Lauku cirulis <i>Alauda arvensis</i>	1	37
38.	Sarkanrīklīte <i>Erithacus rubecula</i>	1	37
39.	Iedzeltenais ņauķis <i>Hippolais icterina</i>	1	37
40.	Žagata <i>Pica pica</i>	1	37

* Parauglaukumu skaits, kuros teorētiski suga skaitīta. / Count of sample plots where species could be recorded.

Kopā 45 parauglaukumos (2. attēls) reģistrētas 40 puṭnu sugas (1. tabula), no kurām apmēram 15–20 uzskatāmas par naktspuṭniem. 11 puṭnu sugas konstatētas 10 vai vairāk parauglaukumos – grieze (39 parauglaukumos no 45), lakstīgala (32 no 40), purva ņauķis (29 no 37), kārķļu ņauķis (25 no 37), ceru ņauķis (23 no 37), upes ņauķis un krūmu ņauķis (19 no 37), sloka (18 no 37), meža pūce (17 no 37), ausainā pūce (13 no 37) un niedru strazds (11 no 37). Pārējās sugas novērotas deviņos un mazāk parauglaukumos, t.sk. 17 sugas reģistrētas tikai vienā parauglaukumā (1. tabula).

Tika aprēķinātas populācijas skaita tendences trim laika periodiem: 2006.–2020. gadam (2. tabula), kā arī 2010.–2020. gadam un 2015.–2020. gadam. Griezei ir aprēķināta arī tendence kopš šīs sugas monitoringa pētījumu sākuma no 1989. līdz 2020. gadam (parādīta 2. tabulā). Kā jau gaidāms, datu trūkuma dēļ visīsākajam periodam (2015–2020) astoņām sugām tendences ir neskaidras. Pārējiem diviem periodiem neskaidra tendence ir tikai trim sugām 2010.–2020. gadā: paipalai, ormanītim un niedru strazdam, bet 2006.–2020. gadā tikai divām: ormanītim un meža pūcei.

Griezi var biežāk dzirdēt, ne redzēt.

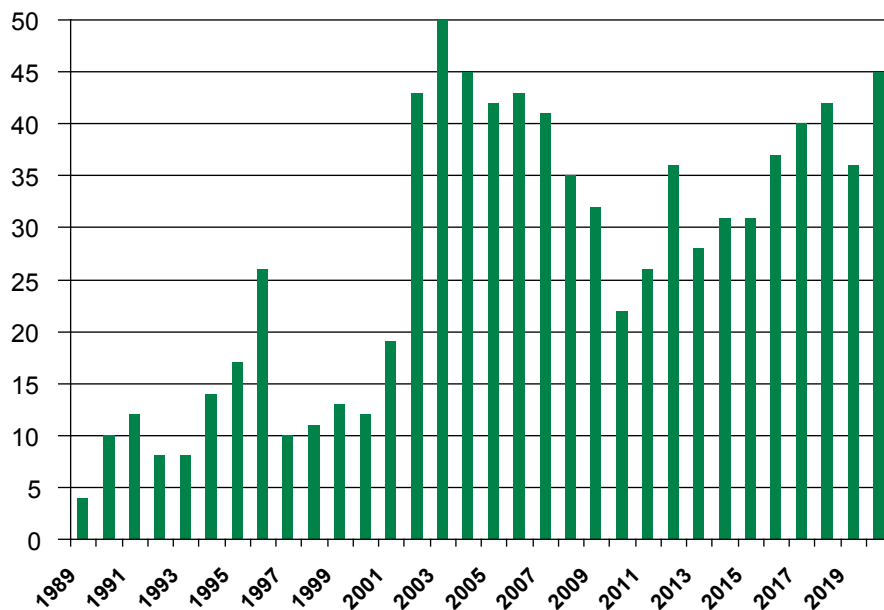
Mērens samazinājums kopš 2006. gada vērojams kārkļu ņauķim, niedru strazdam, griezei, paipalai, upes ņauķim, lakstīgalai un purva ņauķim. Stabila tendence ir ceru ņauķim. Mērens pieaugums: slokai, bet krūmu ņauķim – straujš pieaugums (2. tabula). Taču kopš 2015. gada divām sugām – griezei un upes ņauķim – ir vērojams straujš skaita samazinājums (2. tabula). Mērens samazinājums vērojams kārkļu ņauķim, bet mērens pieaugums – ceru ņauķim. Pārējām sugām pēdējo gadu tendence ir neskaidra.

Šādu skaita samazinājumu griezei es paredzēju jau pirms 15 gadiem

(Keišs 2006), jo ir skaidrs, ka griezes aizsardzību nodrošinātu tikai labvēlīga saimniekošana, nevis vien dažas aizsargājamas teritorijas. Lai gan pie mums ir izstrādāta metodika putniem nozīmīgu zālāju noteikšanā (Auniņš 2013), līdz šim vienīgā agrovides shēma, kas vērsta uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu zālajos Lauku attīstības plānā (Zemkopības ministrija 2018), ir

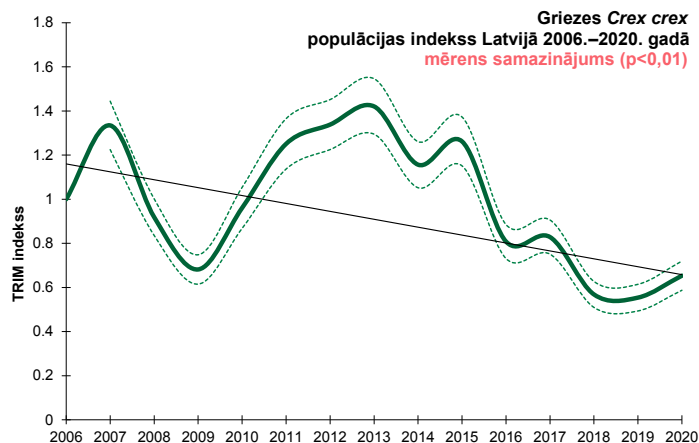
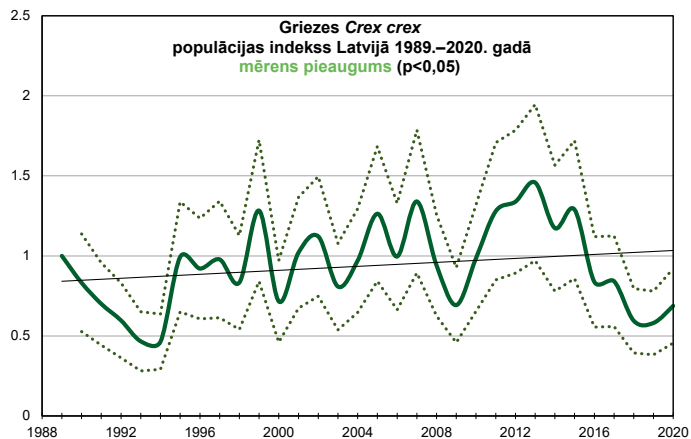
vērsta galvenokārt vai pat tikai uz botānisku vērtību aizsardzību un saglabāšanu. Taču dažādi biotehniskie pasākumi un apsaimniekošana ir nepieciešami arī dažādām putnu sugām, tāpēc ir pilnīgi skaidrs, ka jābūt VAIRĀKĀM agrovides shēmām –

katra ar savu prioritāti (dažādas augu sugas, agrie tārtiņveidīgie putni, grieze u. tml.). Arī teju visas pārējās šī pētījuma sugas ir atkarīgas no tieši uz putniem orientētiem pasākumiem Lauku attīstības programmas Agrovides plānā.

2. ATTĒLS. Ik gadu uzskaitīto griežu uzskaiti parauglaukumu skaits Latvijā 1989.–2020. gadā.

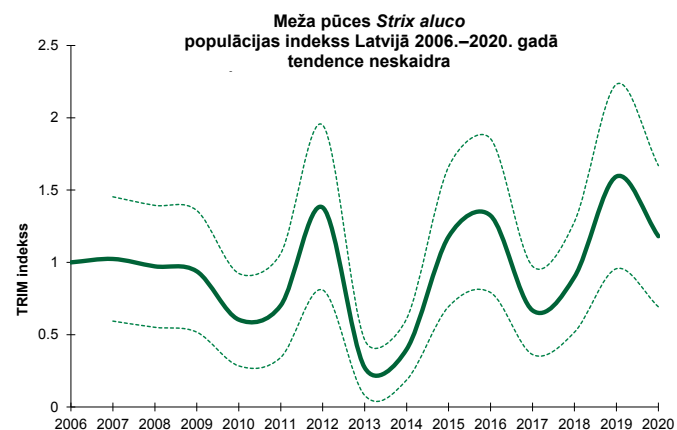
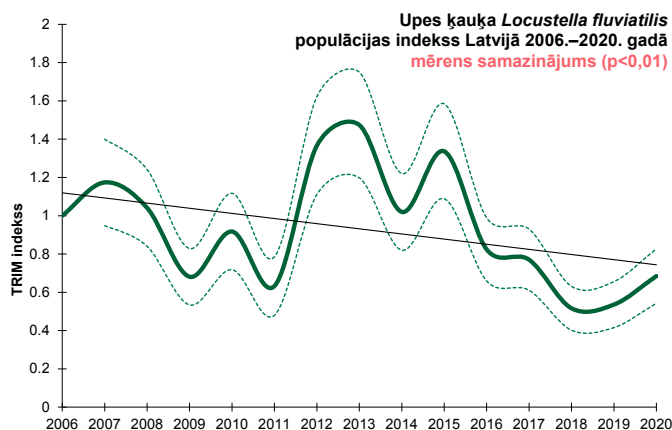
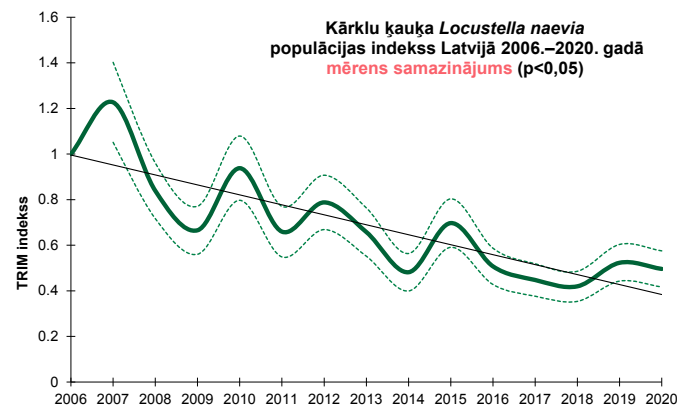
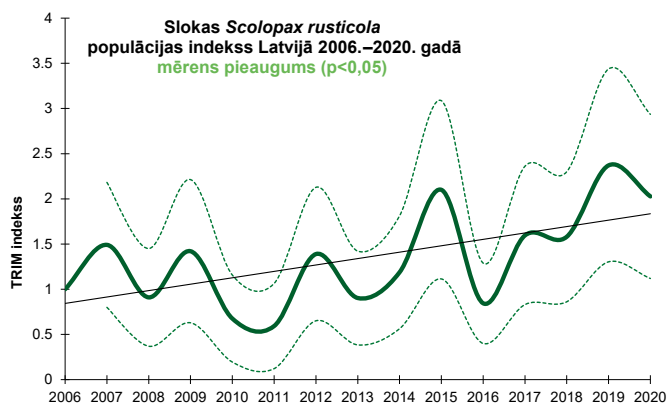
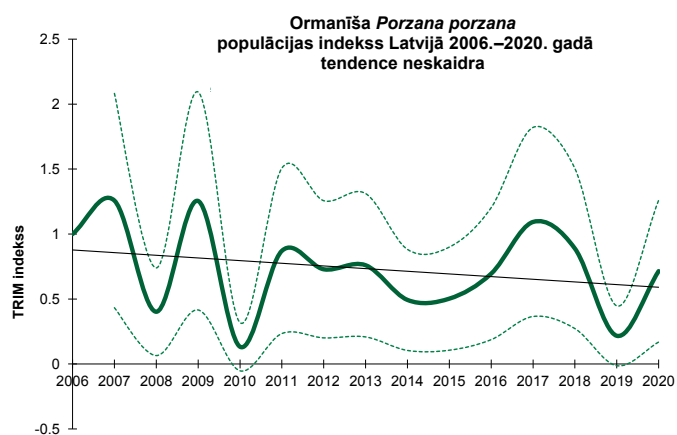
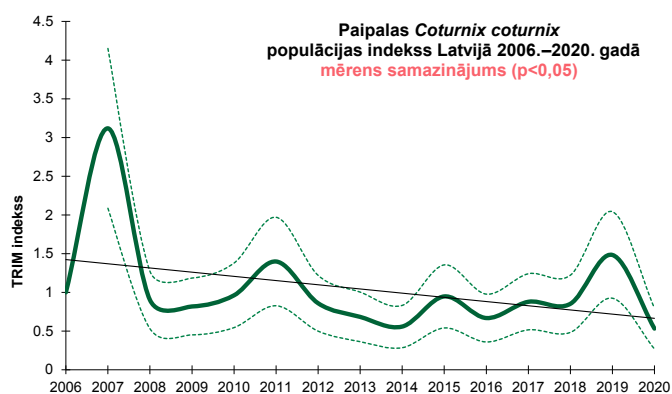
FIGURE 2. Count of sample plots for Corncrake census in Latvia 1989–2020.

2. TABULA. Naktsputnu populāciju indeksa pārmaiņu tendences Latvijā (2006–2020; griezei pārmaiņu tendences parādītas arī periodam no 1989. līdz 2020. gadam un no 2015. līdz 2020. gadam).

TABLE 2. Changing trends in the nocturnal bird population index in Latvia 2006–2020 (changing trends for Corncrake calculated for 1989–2020 and 2015–2020 as well).

Nr. p. k.	Sugas nosaukums latviski	Sugas nosaukums zinātniski	Tendence (S)	Standart-kļūda (SE)	Aprēķinam izmantoto parauglaukumu skaits, n	Tendences raksturojums	Statistiskā būtiskuma līmenis p
1.	Grieze	<i>Crex crex</i> 2015–2020	0,8742	0,0148	48	straujš samazinājums	<0,01
2.	Kārķļu ķauķis	<i>Locustella naevia</i>	0,9401	0,0072	48	mērens samazinājums	<0,01
3.	Niedru strazds	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	0,9476	0,0203	24	mērens samazinājums	<0,01
4.	Paipala	<i>Coturnix coturnix</i>	0,9609	0,0180	31	mērens samazinājums	<0,05
	Grieze	<i>Crex crex</i> 2006–2020	0,9631	0,0044	62	mērens samazinājums	<0,01
5.	Upes ķauķis	<i>Locustella fluviatilis</i>	0,9667	0,0100	48	mērens samazinājums	<0,01
6.	Ormanītis	<i>Porzana porzana</i>	0,9788	0,0363	15	neskaidra	–
7.	Lakstīgala	<i>Luscinia luscinia</i>	0,9800	0,0085	51	mērens samazinājums	<0,05
8.	Purva ķauķis	<i>Acrocephalus palustris</i>	0,9824	0,0080	48	mērens samazinājums	<0,05
9.	Ceru ķauķis	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	0,9907	0,0115	41	stabila	–
	Grieze	<i>Crex crex</i> 1989–2020	1,0067	0,0033	77	mērens pieaugums	<0,05
10.	Meža pūce	<i>Strix aluco</i>	1,0152	0,0190	29	neskaidra	–
11.	Sloka	<i>Scolopax rusticola</i>	1,0513	0,0238	30	mērens pieaugums	<0,05
12.	Krūmu ķauķis	<i>Acrocephalus dumetorum</i>	1,0966	0,0227	37	straujš pieaugums	<0,05

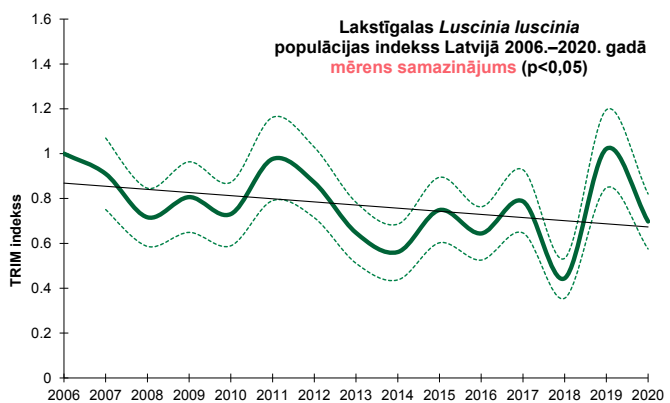
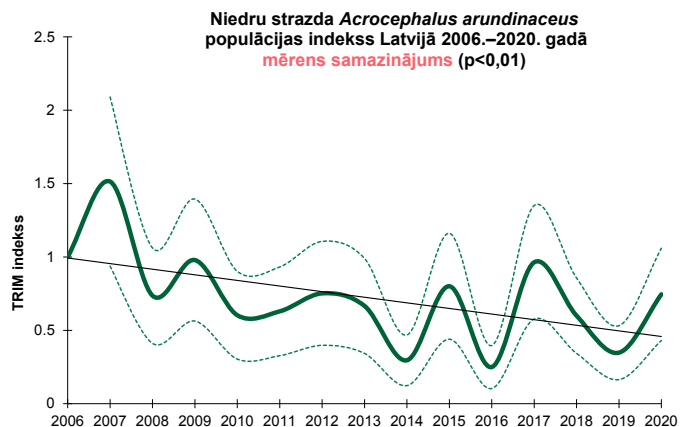
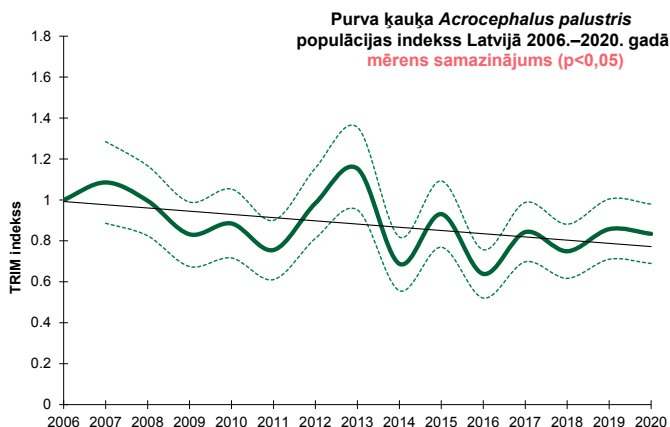
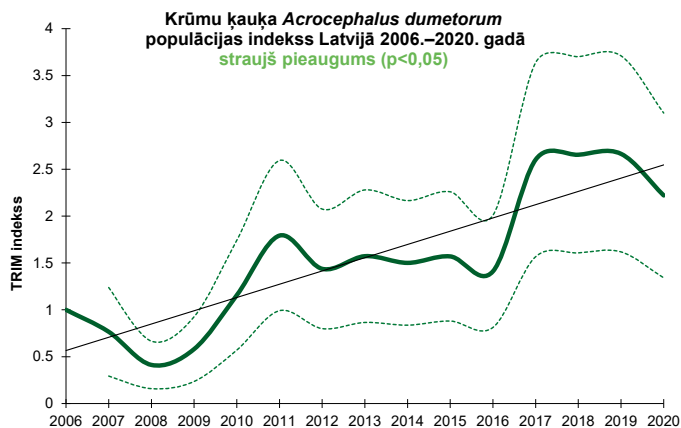
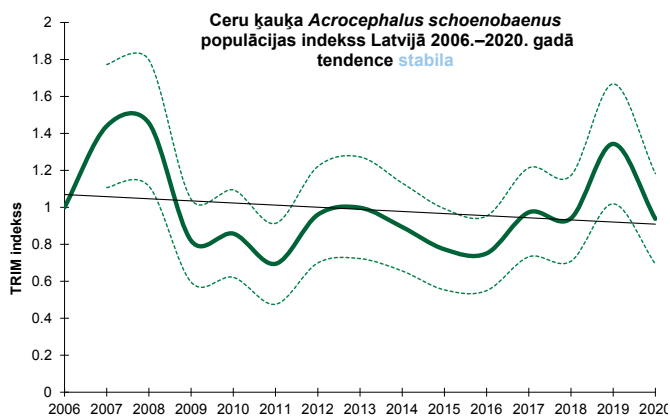

Foto: Rolands Linejs

Pateicības

Šo pētījumu 2014.–2020. gadā finansēja Latvijas Republikas Dabas aizsardzības pārvalde. Griezes un naktsputnu monitoringu periodā no 1989. gada līdz 2013. gadam ir finansējuši dažādi avoti, tajā skaitā līdz 1995. gadam, no 1997. līdz 2002., kā arī 2010. un 2011. gadā monitoringa nesauņēma nekādu finansiālu atbalstu, izņemot pašu novērotāju un koordinatoru personīgos līdzekļus.

2020. gadā naktsputnus ir uzskaitījuši šādi brīvprātīgie novērotāji, par ko tiem vislielākā pateicība: Viesturs Bahs, Agnese Balandiņa, Ķirts Baranovskis, Agate Baumanē, Aija

Lai ieraudzītu lakstīgalu, būs jābūt ļoti pacietīgam. Savukārt dziesmas baudīšanai atliek tikai klausīties.

Bensone, Jānis Bētiņš, Dmitrijs Boiko, Reinis Brusbārdis, Imants Brusbārdis, Ivo Dinsbergs, Toms Endziņš, Agnese Gaile, Anna Gintere, Arnis Ginters, Imants Jakovļevs, Valts Jaunzemis, Inese Kaminska, Elvijs Kantāns, Renāte Kaupuža, Arturs Kaupužs, Oskars Keišs, Mareks Kilups, Andris Klepers, Ilze Kukāre, Normunds Kukārs, Viesturs Ķerus, Imants Lapinskis, Edgars Laucis, Edgars Lediņš, Viesturs Leitholds, Andis Liepa, Ārija Ločmele, Jānis Ločmelis, Sintija Martinsone, Aivars Meinards, Iriša Mukāne, Dainis Nāburgs, Mārtiņš Platacis, Ainis Platais, Ivanda Ramane, Artis Strods, Matīss Stunda, Aivis Tjagunovičs, Viesturs Vīgants, Juris Vīgulis, Arnis Zacmanis, Ieviņa Zakrepska un Aija Zāgmane.

Foto: Rolands Līnejs

Ausainās pūces samērā bieži var sastapt atklātās ainavās. Īpaši dzirdami ir mazuļi.

Literatūra

- Auniņš A. 2013. Putnu BVZ noteikšana dabā. Grām.: Lārmanis V. (red.) Bioloģiski vērtīgo zālāju kartēšanas metodika. Sigulda, Dabas aizsardzības pārvalde: 24–36.
- Gregory R.D., Škorpilova J., Vorišek P., Butler S. 2019. An analysis of trends, uncertainty and species selection shows contrasting trends of widespread forest and farmland birds in Europe. *Ecological Indicators* 103: 676–687.
- Greenwood J.J. 2007. Citizens, science and bird conservation. *Journal of Ornithology* 148(S1): S77–S124.
- Habel J.C., Ulrich W., Biburger N., Seibold S., Schmitt T. 2019. Agricultural intensification drives butterfly decline. *Insect Conservation and Diversity* 12(4): 289–295.
- Keišs O. 2006. Lauksaimniecības pārmaiņu ietekme uz griezes *Crex crex* (L.) populāciju Latvijā: skaita dinamika, biotopu izvēle un populācijas struktūra. Disertācija. Latvijas Universitāte. 100. lpp.
- Keišs O. 2013. Naktspatnu uzskaites Latvijā 2006.–2012. gadā. *Putni dabā* 2013/3: 4–7.
- Langhammer M., Grimm V. 2020. Mitigating bioenergy-driven biodiversity decline: A modelling approach with the European brown hare. *Ecological Modelling* 416: 108914.
- Leclère D., Obersteiner M., Barrett M., Butchart S.H.M., Chaudhary A., De Palma A., DeClerck F.A.J., Di Marco M., Doelman J.C., Dürauer M., Freeman R., Harfoot M., Hasegawa T., Hellweg S., Hilbers J.P., Hill S.L.L., Humpenöder F., Jennings N., Krisztin T., Mace G.M., Ohashi H., Popp A., Purvis A., Schipper A.M., Tabeau A., Valin H., van Meijl H., van Zeist W.J., Visconti P., Alkemade, R., Almond, R., Bunting, G., Burgess, N.D., Cornell, S.E., Di Fulvio F., Ferrier S., Fritz S., Fujimori S., Grooten M., Harwood T., Havlík P., Herrero M., Hoskins A.J., Jung M., Kram T., Lotze-Campen H., Matsui T., Meyer C., Nel D., Newbold T., Schmidt-Traub G., Stehfest E., Strassburg B.B.N., van Vuuren D.P., Ware C., Watson J.E.M., Wu W., Young L. 2020. Bending the curve of terrestrial biodiversity needs an integrated strategy. *Nature* 585(7826): 551–556.
- McCullagh P., Nelder A.J. 1989. Generalized linear models, 2nd edition. Chapman & Hall, London.
- Norris C. A. 1947. Report on the distribution and status of the Corncrake. *British Birds* 40: 226–244.
- Pannekoek J., van Strien A.J. 2001. TRIM 3 manual: TRends and Indices for Monitoring data. Research paper No.: 0102. Statistics Netherlands, Voorburg. 58 p.
- Šumrada T., Lovec M., Juvančič L., Rac I., Erjavec E. 2020. Fit for the task? Integration of biodiversity policy into the post-2020 Common Agricultural Policy: Illustration of the case of Slovenia. *Journal for Nature Conservation*: 125804.
- Zabel F., Delzeit R., Schneider J.M., Seppelt R., Mauser W., Václavík T. 2019. Global impacts of future cropland expansion and intensification on agricultural markets and biodiversity. *Nature communications* 10(1): 1–10.
- Zemkopības ministrija 2018. Latvia – Rural Development Programme 2014–2020. https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/01/33/82/Programma.pdf; pēdējās izmaiņas 4.10.2018.

Summary

Monitoring of nocturnal birds on agricultural land in 2020 /Oskars Keišs/

The census in 2020 was done by volunteers in 45 plots, and it shows various tendencies regarding nocturnal bird population dynamics. There is a steep decline of the Corncrake *Crex crex* population during the last six years and a moderate decline since 2006. A moderate decline of populations since 2006 has also been recorded for the Common Grasshopper Warbler *Locustella naevia*, Great Reed Warbler *Acrocephalus arundinaceus*, Common Quail *Coturnix coturnix*, River Warbler *Locustella fluviatilis*, Thrush Nightingale *Luscinia luscinia*, Marsh Warbler *Acrocephalus palustris*. The only species with a stable population trend is the Sedge Warbler *Acrocephalus schoenobaenus*. The Eurasian Woodcock *Scolopax rusticola* has a moderate increase, but the Blyth's Reed Warbler *Acrocephalus dumetorum* has a steep increase. Trends of the other nocturnal birds are uncertain due to insufficient data.

Dabas aizsardzības pārvalde